

TAFOFIEL 28 – september 2015

Sinds februari 2010 mag u van Epitaaf vzw op gepaste tijd een nieuwsbrief in uw mailbox verwachten, met informatie over onze activiteiten en artikels en nieuws in verband met het funeraire.

Inhoudstafel Tafofiel 28

1. Lidmaatschap Epitaaf vzw en volg ons op FACEBOOK
2. Open Monumentendagen Laken 19 en 20 september 2015
3. Sfeerbeelden rondleiding Molenbeek
4. Begraafplaatsen en kerkhoven op OMD Vlaanderen 13 september 2015
5. Boekbespreking
6. De beschermde begraafplaats van Torhout
7. Bloemlezing uit de pers

De naam Tafofiel, uit het Grieks "taphos" = graf, en "philos" = vriend, is een gepaste naam voor de elektronische nieuwsbrief van Epitaaf vzw.

Veel leesplezier

Epitaaf vzw krijgt de steun van

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST
VLAAMSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

LIDMAATSCHAP

Aanmelden of vernieuwen lidmaatschap Epitaaf vzw

Dankzij uw lidmaatschap kunnen we blijven ijveren voor het behoud van waardevolle graftekens en bijzondere funeraire gehelen in Vlaanderen en Brussel én steekt u ons een hart onder de riem bij het onderhoud van het Museum voor Grafkunst.

Wij danken u voor het vertrouwen en de steun die u ons bezorgt door uw lidmaatschap.

25 € gewoon lid, 125 € steunend lid, 1500 € beschermend lid

Overschrijven op rekeningnummer: BE20 0682 0392 6056 BIC : GKCCBEBB

Voor de registratie en communicatie is het belangrijk om bij de overschrijving melding te maken van de naam van het lid, met adres, e-mail (indien nieuw lid), jaartal lidmaatschap en één van de hierboven vermelde termen.

EPITAAF OP FACEBOOK

2

<https://www.facebook.com/pages/Epitaaf-vzw/637698996346882>

Ter aanvulling van de Tafofiel en de website beheert Epitaaf vzw een Facebookpagina.

Funeraire internationale activiteiten allerhande, nieuws van Epitaaf zelf, berichten over wetgeving, over restauraties, indrukken van bezoekers aan het Museum voor Grafkunst, ... wordt er gepost.

Ook doorheen het jaar worden zaken gerealiseerd op, voor en rond begraafplaatsen. Deze mag u altijd melden aan info@epitaaf.org of linken aan onze Facebookpagina.

https://www.facebook.com/pages/Epitaaf-vzw/637698996346882?sk=events&ref=page_internal

Ook indien u niet op Facebook zit, kan u deze pagina online bekijken.

OPEN MONUMENTENDAGEN BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2015:

"Ateliers, fabrieken en kantoren" casus Het bedrijf Salu

Tentoonstelling "Het fabricageproces van het atelier van grafmonumentenbouwer Ernest Salu".

19-20 september 2015, van 10.00.u tot 18.00.u Doorlopend rondleidingen

In de bloeiperiode van de grafkunst genoten de ateliers Salu grote faam. De basis van deze familiedynastie werd gelegd door Ernest Salu, die zijn opleiding kreeg bij beeldhouwer Guillaume Geefs. Hij was reeds in 1872 actief en liet, vlak bij het kerkhof van Laken, de ateliers bouwen die herhaaldelijk zouden worden vergroot tot hun definitieve sluiting in 1984. Aanvankelijk richtte het atelier zich vooral op exclusieve artistieke creaties die slechts voor een gegoede elite toegankelijk waren. Met de toenemende democratisering van de maatschappij werden grafmonumenten steeds meer 'catalogusproducten' en het atelier Salu leverde het nodige om aan deze vraag te voldoen. De grafsculpturen werden onder meer ingevoerd uit Carrara en in serie geproduceerde bronzen ornamenten werden gemeengoed op de kerkhoven. De imposante grafmonumenten, die de status van de overledene weerspiegelden, maakten plaats voor soberder grafstenen. Ondanks de neergang van de grafkunstcultuur zette het familiebedrijf de activiteiten voort, vooral gericht op restauratie en onderhoud.

De gebouwen waar de steenkappers destijds beitel en hamer hanteerden, zijn vandaag omgevormd tot het Museum voor Grafkunst van de vzw Epitaaf. Het archief van het atelier bewaart de getuigenissen van zijn gevarieerde activiteiten, in de vorm van schetsen, gipsen mallen en foto's, maar ook administratieve documenten betreffende de verzorging van de grafmonumenten, zoals onderhoudscontracten en facturen voor bloemen en planten. Het uitstalraam van de winkel en de winkelpui met pilasters en gebeeldhouwd fronton, die een ode aan de hardsteen zijn, voeren de bezoeker mee in de wereld van de Salu-dynastie. Iets verder geeft een monumentaal portaal toegang tot een aangename winter tuin gebouwd in 1912. Achteraan liggen meerdere overvloedig verlichte ateliers die via een galerij in verbinding staan met de woning van de beeldhouwers.

OPGELET: zondag 20 september 2015 is het autoloze dag in het Brussels Hoofdstedelijk gewest, van 9 tot 19 uur. Het openbaar vervoer van de MIVB en De Lijn is er die dag gratis.

http://visitbrussels.be/bitc/BE_nl/heritage_place/15356/museum-voor-grafkunst-voormalig-atelier-van-grafkunstenaar-ernest-salu.do

SFEERBEELDEN BEGRAAFPLAATS SINT-JAN MOLENBEEK 29 AUGUSTUS 2015

Na het bezoek was iedereen het er mee eens: Molenbeek heeft een prachtige begraafplaats. Deze dag was bijzonder, niet enkel vanwege het schitterende weer of van de aangename groep van geïnteresseerde mensen, maar ook vanwege de deskundige uitleg van Tom Verhofstadt over de begraafplaats en van architect Erik Hendrickx (Origin) over de aanpak van de restauratie, die we met eigen ogen konden bekijken na het beklimmen van de stellingen, wat ook een ongewoon uitzicht op de begraafplaats bood, met de baseliek van Koekelberg op de achtergrond. Molenbeek biedt meer dan we in één keer konden bekijken, deze activiteit krijgt zeker opvolging!

Meer impressies vindt u op <https://www.facebook.com/pages/Epitaaf-vzw/637698996346882>

OPEN MONUMENTENDAG VLAANDEREN 13 SEPTEMBER 2015 : FUNERAIRE TIPS

Open Monumentendag is één van de jaarlijkse hoogdagen voor al wie van erfgoed, kunst en geschiedenis houdt. Het aanbod aan activiteiten is weer royaal, dus kiezen wordt moeilijk. Wij selecteerden alvast enkele initiatieven omtrent funeraire erfgoed voor u. Meer info vindt u op: <http://www.openmonumenten.be/agenda/search>.

In **West-Vlaanderen** kan je o.a. naar de begraafplaats van Brugge Sint-Kruis, pittoresk gelegen rond de neogotische kerk. Tijdens een rondleiding wordt aandacht besteed aan graven die belangrijk zijn om hun kunsthistorische waarde, maar ook aan de rustplaats van enkele klinkende namen...

Moerkerkse Steenweg 192, 8310 Sint-Kruis – elk uur een rondleiding

Iets verder zeewaarts nodigt het recent geopende lapidarium te Blankenberge uit tot een geleid bezoek. Gedurende 45 min ontdek je alle wetenswaardigheden over de Sint-Rochuskerk waar het lapidarium gevestigd is en over de funeraire collectie.

Sint-Rochuskerk, Albertstraat, 8370 Blankenberge – 10u/11u/14u/15u

In **Antwerpen** kan je terecht op de begraafplaats van Berchem, een verborgen parel die heel wat te bieden heeft aan funerair architectuur, beeldhouwkunst en symboliek. Ontdek het vooral zelf tijdens een van de rondleidingen.

Hoek Elisabethlaan - Floraliënlaan, 2600 Berchem – afspraak 10/13/14/16u aan de ingang. Reservatie: 03 22 11 333

Sint-Amands pronkt met het schilderachtig gelegen graf van Emile Verhaeren. Apart door zowel de inpassing in het landschap als door de eigen vormgeving, is dit graf zeker een ommetje waard...

Grafmonument Emile Verhaeren,, Kaai 28, 2890 Sint-Amands- van 11-18u

Het **Oost-Vlaamse** Lokeren zet zijn funerair erfgoed in de kijker met vrije wandelingen. Een stadsgids is aanwezig om diverse markante graven en begravenen toe te lichten.

Stedelijke Begraafplaats Oude-Brug, Oude Bruglaan 188, 9160 Lokeren –van 14-18u

De O-L-V Geboortekerk van Nazareth is recent als monument beschermd en zet haar deuren open. De tentoonstelling is gebaseerd op een gedetailleerde inventaris van het kerkelijk erfgoed en van het kerkhof, opgemaakt door de Heemkring Scheldeveld.

O-L-V Geboortekerk Dorp z/n, 9810 Nazareth 13/09 van 14:00 tot 18:00

In **Limburg** staat het oude kerkhof van Hasselt al langer bekend als een funeraire schatkist. Oude monumenten vertoeven er ongestoord tussen het weelderige groen, een oase van rust en eindeloze bron van verhalen. Drie verschillende rondleidingen belichten deze begraafplaats op hun eigen wijze:

Verhalenwandeling: 10u & 14u

Erfgoedkundige/kunsthistorische wandeling: 12u

Natuurwandeling: 11u

Oud Kerkhof, Kempische Steenweg z/n, 3500 Hasselt Reservatie: 011239540

Vlaams-Brabant wordt vertegenwoordigd door het plattelandsdorp Wolfsdonk (Aarschot), met een groots programma waaronder om 11.45 uur in de Sint-Antonius Abt kerk de presentatie van het kerkhofproject Langdorp-Wolfsdonk door deskundige funerair erfgoed Anne-Mie Havermans en het project orgelrestauratie door orgeldeskundige Wim Winters. De kerk, met tentoonstelling, is tussen 10 en 18 uur doorlopend te bezoeken. Om 13-18 uur Wolfsfeest op het plein.

http://www.sintpieterlangdorp.be/pages/sub/3/36121/2015_Open_Monumentendag_Langdorp_Wolfdon.html

PUBLICATIE

Kleine gids voor de Sint-Antonius Abt kerk en het Plattelandskerkhof te Wolfsdonk

Op Open Monumentendag 13 september wordt te Wolfsdonk de publicatie voorgesteld: "Kleine gids voor de Sint-Antonius Abt kerk en het Plattelandskerkhof te Wolfsdonk", met bijdragen van funerair deskundige Anne-Mie Havermans, burgemeester André Peeters, orgeldeskundige Wim Winters, heemkundige Eddy Dehond en archeoloog Jonas Danckers. De fraai geïllustreerde uitgave van 104 pagina's schetst de rijke geschiedenis en de inrichting van de Wolfsdonkse bedevaartplaats en het plattelandskerkhof. De Wolfsdonkenaren tonen sinds het ontstaan van de kapel in de 15de eeuw hun verering voor hun patroonheilige Sint-Antonius Abt. Op de zondag na het feest van deze eremiet, 17 januari, worden na de plechtige hoogmis nog steeds giften als varkenskoppen, hespen en eieren per opbod verkocht.

Wolfsdonkse geschiedenis in een notendop

In 1435 krijgt het gehucht Wolfsdonk, dat deel uitmaakt van de parochie Langdorp, de toelating van de Abdij van Sint-Geertrui te Leuven om een kapel te bouwen. Deze bedevaartplaats voor de Heilige Antonius Abt wordt in 1457 omgebouwd tot een eenbeukige, gotische stenen kapel. Na een eerste poging in 1664, vragen de Wolfsdonkenaren opnieuw vruchteloos in 1786 om een zelfstandige parochie te worden. Toch krijgt vanaf 1788 onderpastoor Van Hove uit Langdorp een vaste verblijfplaats in Wolfsdonk. In 1806, 1819 en 1823 wordt de oude kapel uitgebreid en gerestaureerd maar wegens haar erbarmelijke staat en plaatsgebrek wordt 16 jaar later toch beslist om een nieuwe kerk te bouwen naar plannen van architect Drossaert uit Tienen. In 1842 wordt de eerste steen gelegd van de neoclassicistische kerk. Vanaf 1 januari 1843 wordt Wolfsdonk een zelfstandige parochie. In oktober 2012 viert de parochie de 170e verjaardag van haar oprichting met een dorpsfeest, met als directe aanleiding het afronden van de buitenrestauratie van het kerkgebouw. In 2015 is het restauratieproject van het kerkhof afgewerkt en die van het beschermde orgel is lopende.

6

Uniek bewaard plattelandskerkhof

Het plattelandskerkhof rond de Sint-Antonius Abt kerk te Wolfsdonk is, samen met dat rond de Sint-Pieterskerk te Langdorp, een van de weinige goed bewaarde landelijke begraafplaatsen. Beide maakten ze deel uit van een grondige studie door funerair deskundige Anne-Mie Havermans, kunsthistorica, en landschapsarchitect Michel Pauwels. De Provincie Vlaams Brabant ondersteunde de studie als een pilootproject, wat resulteerde in een draaiboek bij inventarisatie, beheer en herwaardering van plattelandskerkhoven.

<http://www.vlaamsbrabant.be/vrije-tijd-cultuur/cultuur/erfgoed-en-monumentenzorg/publicatie-draaiboek-plattelandskerkhoven.jsp>

"Kleine gids voor de Sint-Antonius Abt kerk en het Plattelandskerkhof te Wolfsdonk" 2015, uitgegeven door De Kroon op het Werk, 104 pg., rijk geïllustreerd met foto's van André Matthijssens en archiefbeelden. Te koop aan 20 euro, 25 euro bij verzending door overschrijving BE95 1490 5583 1858 BIC GEBABEBB van De Kroon op het Werk, Langdorp met vermelding: "Kleine Gids Wolfsdonk" en uw volledige adres. Dezelfde procedure geldt voor de in 2014 verschenen "Kleine gids voor de Sint-Pieterskerk en het plattelandskerkhof te Langdorp", te koop aan 17 euro en 5 euro verzending.

EEN NIEUWE BESCHERMDE FUNERAIRE SITE IN VLAANDEREN

het 'Oud Kerkhof' te Torhout

tekst en foto's Joeri Mertens, Erfgoedonderzoeker, Onroerend Erfgoed (Vlaamse Overheid)

De elitegraven langs het hoofdpad

Sinds 27 mei 2015 is Vlaanderen een beschermde funeraire site rijker: het 'Oud Kerkhof' te Torhout. De begraafplaats is gelegen op de hoek van de Bruggestraat en Sint-Jozefstraat, aan de rand van het historische Torhout. Vanaf 1834 werden hier honderden Torhoutenaren bijgezet in een context die de wereld van de levenden doortrok naar het rijk van de doden. 140 jaar aan funeraire kunst bleef bewaard met enkele hoogtepunten uit het oeuvre van de beeldhouwers Antoon van Parys en André Taeckens. In 1971 opende een nieuwe gemeentelijke begraafplaats waardoor in de volksmond de benaming 'Oud Kerkhof' ontstond.

7

Oprichting van het 'Oud Kerkhof'

Het ontstaan van de Torhoutse begraafplaats was een direct gevolg van de wetgevingen van Jozef II (1784) en Napoleon (1804) op de begraafplaatsen en de verplichting de begraafplaats voortaan buiten de stadsmuren aan te leggen. Een eerste buitenstedelijke begraafplaats werd in 1809 aangelegd op de Paardenmarkt maar die bleek tegen het einde van de jaren 1820 niet alleen te klein maar ook waterziek te zijn. De zoektocht naar een nieuwe begraafplaats begon. In 1834 werd een site uitgekozen ten noorden van de stad, voorbij het begijnhof, langs de Bruggestraat en nabij herberg De Sterre, de windmolen bekend als 'Cleynen Molen' (= Ferraris 1778) en de staande wip.

De begraafplaats werd aangelegd volgens een strak rastervormig patroon met een centraal pad dat de toegang verbond met de centraal gelegen calvarie. Haaks op, en parallel met, het hoofdpad werden secundaire paden aangelegd zodat er vierhoekige percelen ontstonden. De stedelijke elite

liet zich al snel begraven rond de calvarie en van daaruit straalden de prestigieuze graftekens uit naar de andere paden, eerst langs het hoofdpad en vervolgens naar de zijpaden. De jongere en meer sobere graftekens liggen ook nu nog aan de buitenzijde van de begraafplaats. Het centrale pad werd in 1919 officieel voorbehouden voor eeuwigdurende concessies wat dus eigenlijk een bevestiging van de gang van zaken inhield. De binnenpercelen werden voorbehouden voor tijdelijke concessies van de minder begoeden. Die binnenzones lagen verscholen achter de graftekens van de elite en waren niet via paden toegankelijk. Enkel door tussen de graven van de elite door te kruipen konden de nabestaanden het graf van een geliefde bezoeken.

Al snel bleek de begraafplaats met net dezelfde problemen te kampen als de verlaten begraafplaats op de Paardenmarkt. Toch werd in 1883 beslist de site uit te breiden, de Gaverbeek uit te diepen en de begraafplaats te draineren. De bestaande structuur werd voortgezet in de nieuwe percelen. De calvarie kreeg een nieuwe plaats achter op de begraafplaats, aansluitend bij de Gaverbeek. Eromheen werden de pastoors en kloosterlingen bijgezet. Zo heeft de begraafplaats nu twee duidelijk herkenbare, achter elkaar liggende kernen: de plaats van de calvarie uit 1834 met graven van de burgerlijke elite en de huidige locatie van de calvarie uit 1883 met graven van religieuzen.

Voorlopig is de kennis over het uitzicht en de beplanting van de vroege Vlaamse begraafplaatsen zeer beperkt. Ook voor Torhout zijn we niet ingelicht over de oorspronkelijke beplanting in 1834. Het was zeker geen parkbegraafplaats want dat concept ontstond ten vroegste pas in de jaren 1860. Er wordt voorlopig dan ook van uitgegaan dat het een zone met wild grasbeheer was, zonder bomen. Nabestaanden zorgden mogelijk voor beplanting in de graftuinen. De begraafplaats werd vermoedelijk bij de uitbreiding van 1883 afgeboord met de nu nog bestaande beukenrij langs de Sint-Jozefstraat. Bruine beuken werden ook rond de calvarie aangeplant.

De elitegraven langs de paden, let op de verhoogde 'tombestructuur'

Typerend voor de begraafplaats van Torhout is het gebruik van 'tombegraven' of verhoogde graftekens langs de paden. Ze situeren zich vooral achteraan en langs de randen van de begraafplaats. Vermoedelijk ligt de oorsprong van het gebruik van 'tombegravetekens' in de hoge grondwaterstand van die zones, niet toevallig in de buurt van de Gaverbeek. Visueel ontstond daardoor een zeer sterk beeld van paden, afgelijnd door de verhoogde graftekens.

Zicht op één van de binnenperken

De funeraire kunst te Torhout volgt wat de elitegraven betreft de tradities die ook op andere begraafplaatsen herkenbaar zijn. De graftekens zijn opgetrokken conform rang, stand en financiële vermogens van de overledenen of de nabestaanden. Blauwe Hardsteen is alomtegenwoordig. De eeuwigdurende concessies waren vaak afgeboord, afgepaald of volledig met een grafteken bedekt. Omheiningen werden er uitgevoerd in smeedijzer, gietijzer, steenachtige materialen of een combinatie aan materialen zoals hardstenen paaltjes en metalen kettingen. Alle vaak voorkomende graftypes komen in Torhout voor: van de traditionele muurplaten tot de klassiek geïnspireerde modellen als sarcofaag, obelisk, zuil en cippus, en een sporadisch voorkomende grafkapel. Er zijn de klassieke stèles (al dan niet met graftuin of zerk), kruisbeelden, driedimensionaal uitgewerkte kalvariebergen, zerken, siertorens of pinakels, ...: zij maken de Torhoutse begraafplaats zeker de moeite waard om te bezoeken, te onderzoeken en te herwaarderen maar de echte waarde ligt in de combinatie met de graftekens van de 'kleine man' die verscholen liggen achter de grote eeuwigdurende concessies.

Hoewel Blauwe Hardsteen ook op de binnenzones veelvuldig toegepast werd, is er een veel groter aandeel van goedkopere materialen als gietijzer, beton (in verschillende kleuren en vormen) en composietsteen. De betonnen kruisen werden ingelegd met rivierkeien en schelpen. Op de kruising van de armen werd een ruit uitgespaard waarin, achter glas, de namen van de overledenen en hun sterfdatum werden geschilderd. Ze zijn in grote getale aanwezig wat het geheel zeer indrukwekkend maakt. Dat beeld wordt aangevuld met graftekens in composietsteen, soms kleurrijk gedecoreerd door gebruik van gekleurd cement of marmerpartikels. Het gebruik van marbiet neemt een vlucht in de 20ste eeuw. Het wordt zowel voor de

tekstplaat als voor decoratieve doeleinden toegepast. Het betrekkelijk eenvoudig en goedkoop produceerbaar marbriet werd vaak over bestaande teksten geplaatst om nieuwe namen op goedkope wijze toe te voegen aan de epigrafie. Natuurstenen graftekens uit het begin van de 20ste eeuw bestaan op de binnenpercelen vaak uit een stèle met eenvoudig vlak kruis erop. Naar typologie is het een versoberde vorm van de driedimensionale calvarie van voor de Eerste Wereldoorlog. Naarmate de 20ste eeuw vordert, worden christelijke verwijzingen minder expliciet. Betekenisvolle sculpturen en groots opvallend beeldhouwwerk komt niet voor op de binnenzones.

Op de binnenzone's zullen er ongetwijfeld vooral houten kruisen gestaan hebben. Vele graven en graftekens zijn hier wellicht verloren gegaan omwille van het gebruik van inferieure materialen maar ook omdat hier geen, of slechts tijdelijke, concessies werden verleend. Door het kleinere formaat van de grafstenen, de vele stèles zonder horizontale zerk, en de lagere densiteit zijn het momenteel net die binnenzone's die voor open ruimte op de begraafplaats zorgen.

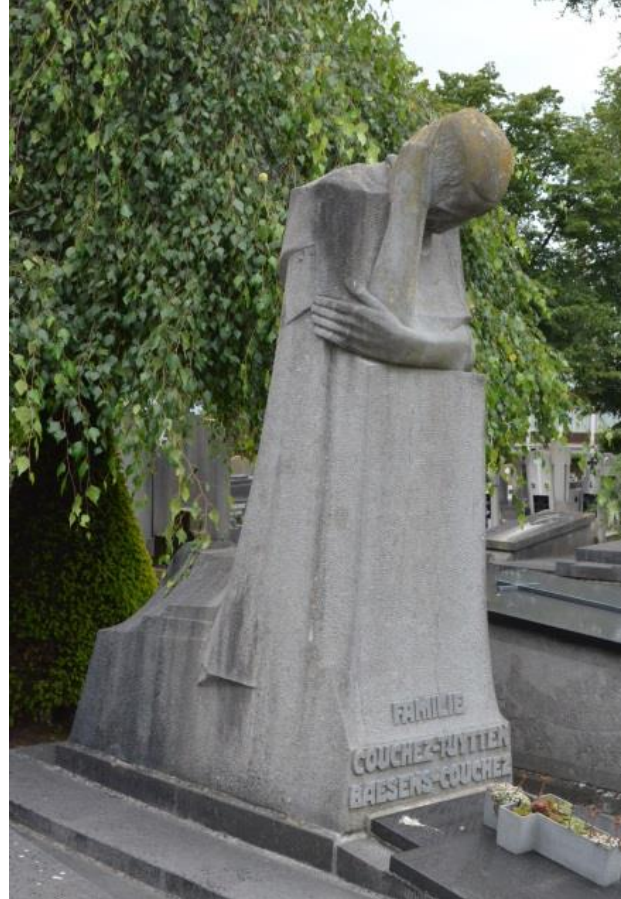
Openluchtmuseum van 20ste-eeuwse beeldhouwkunst

Op het 'Oud Kerkhof' bleven indrukwekkende driedimensionale graftekens bewaard met een uitgebreid sculpturaal programma. Daarbij zijn het vooral de meer dan 60 werken van Torhoutenaar André Taeckens en het grafbeeld door Antoon van Parys die een artistieke meerwaarde voor de site vormen.

Van André Taeckens (1909-1965) bleven naast reliëfs een 20-tal alleenstaande graffiguren bewaard uit het interbellum en de naoorlogse periode. André volgde les aan de Gentse Academie voor Schone Kunsten tussen 1932 en 1935; meer bepaald bij Geo Verbanck (1889-1961). Zijn productieve periode overspant slechts 25 jaar (1940-1965)! Het werk wordt gekenmerkt door een ingetogen emotionaliteit in een expressieve lijnvoering. De lijn die aanvankelijk fungeerde als betekenisdrager maakte stelselmatig plaats voor de volumewerking. Dat leidde tot meer monumentale werken waarbij Taeckens in 'taille direct' gaat werken en geen voorstudies in klei of gips meer maakt. De graftekens hebben een klassieke vormtaal die elke kunststroming overstijgt. Zijn grafsculptuur is gesloten en intimistisch en soms duidelijk symbolisch geladen. Sommigen noemen het werk 'gestileerd realisme'. Naast de sculptuur is het lettertype dat André Taeckens gebruikte zeer opvallend en vaak een leitmotiv om graftekens aan hem toe te wijzen.

Het werk van Antoon van Parijs (1884-1968) voor het echtpaar Couchez-Tuytten sluit aan bij de impressionistische religieuze stijl van de Eerste Latemse school. Antonius Franciscus August Van Parys werd geboren op 26 april 1884 in het Oost-Vlaamse Deinze. Hij kreeg zijn artistieke opleiding in de Sint-Lucas-werkhuizen te Gent en vervolgens vanaf 1904 aan de Gentse Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. Naast de 'decoratieve leergang' volgde hij er tevens de 'vrije leergang', 'Toegepaste Bouwkunst', 'Levend Model' en 'Kunstgeschiedenis'. Jean Delvin (1853-1922) was voor hem een groot inspirator. Het eigenlijke métier van de beeldhouwkunst leerde Antoon Van Parys in de ateliers van Matthias Zens (1839-1921) en Aloïs De Beule (1861-1935). Zijn opleiding was bijgevolg gebed in de neogotische traditie met grote invloed van Delvin's impressionisme. In 1907 produceerde Antoon Van Parys zijn eerste grafsculptuur. Ondanks de terugloop van de funeraire sculptuur tijdens het interbellum wist hij nog vele opdrachten voor grafsculpturen binnen

te halen. Zijn eerste grafsculpturen ademen het academische neoclassicisme uit. Maar omstreeks 1900 verschijnen symbolistische invloeden in zijn oeuvre om in de jaren 1920 aangevuld te worden met het Vlaams Expressionisme. Doorheen al die stromingen loopt er één constante: het ingetogen naturalisme. Van Parys was een meester in de weergave van verstilte emotie, meditatie, lijden en verdriet die vooral in handen en gezichten zichtbaar werden.

Grafteken Logghe-Schotte met 'Het gebed' door A. Taeckens
 Grafteken Couchez-Tuytten door A. Van Parys

Het is duidelijk dat met de bescherming van de begraafplaats 'Oud Kerkhof' te Torhout het Vlaamse erfgoedlandschap een bijzonder interessante site rijker is die een bezoek meer dan waard is omwille van zijn geschiedenis, sociale diversiteit en niet in het minst om zijn artistieke rijkdom.

Bibliografie

- STAEL A. 1995: Torhoutse grafmonumenten, *Open Monumentendag 1995*.
 FERRARIS 1778: *Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden*.
 Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/31033/101.1, *Beschermingsvoorstel – funerair erfgoed, Torhout: begraafplaats 'Oud kerkhof'* (J. Mertens, 2014) .
 MESTDAGH M. s.d.: André TAECKENS, *kunsterfgoed in het land van Torhout*.
 VAN DEN ABEELE M. 2009: *De graf- en oorlogsmonumenten van Antoon Van Parys*, onuitgegeven Masterproef, UGent.
 VERKEYN M. 1988: Andre Taeckens (1909-1965), *Portrettengallerij*, jg. 1, nr3.

BLOEMLEZING UIT DE PERS

Pierre Brewee volgt wat er verschijnt m.b.t. funerair erfgoed in de pers en media op de voet. Hij maakt voor ons een korte samenvatting. In geen geval heeft deze bloemlezing de bedoeling om volledig te zijn maar is ze eerder opgevat om er trends in aan te wijzen en soms ook de berichten van een kritische noot te voorzien.

Zwevegem-Knokke plant in de nabije toekomst een nieuwe begraafplaats.

In april keurde het schepencollege van Zwevegem-Knokke het masterplan Lettenhofpark goed. In het voorjaar van 2014 werd met financiële steun van provincie, Leiedal en Vlaams Gewest 14 ha grond aangekocht voor een bedrag van 570.000 euro.

Het masterplan bestaat uit een viertal belangrijke onderdelen. Een eerste zone is voorzien voor actieve sportbeoefening, een tweede zone is gericht op spel in een bosomgeving en sluit aan bij de Paridaanstraat, er komt een natuurlijke boszone en de laatste zone, voorzien voor een begraafplaats, sluit aan op de woonkern van Zwevegem-Knokke.

De uitvoering van het plan zal gefaseerd gebeuren en een landschappelijke begraafplaats van 4 ha zal ontwikkeld worden in het zuidelijke deel van het Lettenhofpark. Op termijn zullen de bestaande begraafplaatsen in het centrum van Zwevegem en op de Kappaert verdwijnen, maar het onderhoud ervan is verzekerd voor een periode van 30 jaar, tot de laatste concessie is afgelopen. De hoofdingang van de nieuwe begraafplaats komt te liggen langs de Avelgemstraat en zal geflankeerd worden door een afscheidsgebouw en een dienstgebouw. Alle wettelijke types van begraven zullen mogelijk zijn, tot en met uitstrooiing in een nieuwe, aparte, ceremoniële strooivijver die natuurlijk gescheiden zal zijn van de huidige visvijver. De nieuwe begraafplaats moet gezien worden als een publieke groene ruimte die aansluit op een boszone en waar men permanent zal kunnen wandelen.

12

Dilsen-Stokkem: twee nieuwe begraafplaatsen

De nieuwe begraafplaats in Dilsen vertrekt van een centraal plein en een hoofdas en zal niet in één keer volledig afgewerkt worden maar meegroeien met de tijd, verder uitdeinen naargelang de behoefte, als het ware zal het de hele de tijd een begraafplaats “in opbouw” zijn. Er is ruimte voorzien voor 820 graven op deze begraafplaats. Er is veel minder vraag naar columbaria in een muur dan vroeger: de mensen willen liever een columbarium in volle grond waar een urne in bewaard kan worden. Zulke graven zijn veel kleiner dan de traditionele graven en het gemeentebestuur houdt rekening met deze trend en is de mening toegedaan dat het zinloos is een volledig kerkhof aan te leggen met wandelwegen op een afstand van 2,30 meter indien niet vooraf geweten is of er ooit wel mensen langs begraven zullen worden. Er worden dus niet echt plaatsen voorzien voor traditionele graven in het totaalplaatje, de beschikbare ruimte is vrij op te vullen in functie van de vraag van dat moment. Op de begraafplaats zal ook een grote strooiweide aangelegd worden met herinneringszuil

en een haag zal gezet worden als afscheiding tussen de begraafplaats en de nieuwe geplande woonwijk Heilderveld."

In de deelgemeente Stokkem is de stad eveneens gestart met de aanleg van een nieuwe begraafplaats. Langs de Kapelstraat werden landbouwgronden aangekocht om een begraafplaats aan te leggen naast het gloednieuwe woonzorgcentrum, een begraafplaats die zal aansluiten bij de reeds bestaande begraafplaats. Medewerkers van de Stedelijke Werkplaatsen hebben de hoofdas al aangelegd en maken werk van een verticale gedenksteen en wegen in klinkers.

Aalter: een laatste rustplaats in een oud grafmonument

Voor al aan de muur van het oude gedeelte van de begraafplaats van Aalter staan heel wat oude monumentale grafzerken. Enkele zijn goed onderhouden door de nabestaanden, maar de meesten dreigen steeds meer te vervallen. Aalter wil die oude grafkelders weer ter beschikking stellen. Het gaat om een veertigtal oude graven waarvan de concessie vervallen is, waardevol erfgoed dat ze absoluut willen bewaren. De monumenten herstellen zou veel geld en tijd kosten en men heeft deze grafkelders dan ook opnieuw open gesteld voor een nieuwe concessie. De nieuwe concessiehouders zullen het monument opfrissen en onderhouden en de nabestaanden moeten blijvend zorg dragen voor het monument. De naam van de nieuwe overledene komt op de grafsteen te staan. Kostprijs voor overname van dergelijk grafteken en de concessieprijs moeten nog nader bepaald worden. Een inventaris van graven van lokaal historisch belang is al opgemaakt. Deze aanpak van de oude grafmonumenten maakt deel uit van een groter beheersplan. De heraanleg van de begraafplaats kadert in een pesticidenvrij beleid van het gemeentebestuur en de begraafplaats zal geleidelijk aan evolueren naar een groene en ecologisch beheerde begraafplaats."

13

Menen: vlinderboom voor dood geboren kinderen.

De wet is heel duidelijk: "Een foetus die na een zwangerschap van minder dan 180 dagen of 26 weken zwangerschap ter wereld komt moet niet aangegeven worden. Het kindje krijgt officieel geen naam. De foetus krijgt op de begraafplaats ook geen officieel grafje. Kinderen die levenloos geboren worden na een zwangerschap van 26 weken kunnen wel een graf met naam krijgen."

Een incidentje op de dienst Burgerzaken van de stad Menen waarbij ouders niet konden aanvaarden dat hun kind zo maar ergens begraven zou worden deed de stadsdiensten nadenken: de wet is vrij koel, er wordt geen rekening gehouden met het verdriet van de ouders, noch met het rouwproces. Het stadsbestuur van Menen besloot een vlinderboom te plaatsen, een initiatief dat ook al elders in Vlaanderen werd genomen. De foetussen kunnen begraven worden in een vlindertuin, er komen in het grasveld geen grafzerkjes maar er wordt wel een metalen boom geplaatst waarin ouders een vlinder kunnen hangen met daarop de naam en eventueel datum van overlijden van de foetus.

Jammer dat een pijnlijk incident nodig was om na te denken over deze problematiek. De minister van Binnenlandse Zaken verzocht de gemeenten in zijn omzendbrief van 9 september 1991 al om een plaats te voorzien voor de begrafenis van foetussen van minder dan 6 maanden.

De nadelen van het succes van crematie

In de eerste zes maanden van dit jaar lieten 34.632 Belgen zich cremieren, 12 procent meer dan vorig jaar. In grote steden als Antwerpen, Brussel en Gent laat negentig procent zich cremieren terwijl nog amper tien procent voor een klassieke begrafenis kiest, en dat terwijl het Vlaamse gemiddelde drie jaar geleden nog onder 50 procent lag.

Het crematorium van Kortrijk dreigt tegen eind dit jaar mensen te moeten weigeren. Directeur Jan Sabbe is formeel: indien we bijvoorbeeld al vroeg een strenge winter zouden krijgen, waardoor het aantal sterfgevallen zou stijgen, zal men verplicht worden te werken volgens het principe 'eerst komt, eerst maalt' of moet men de toestroom afremmen door alleen nog mensen toe te laten uit de aangesloten gemeenten. Leg dat maar eens uit aan de mensen. Volgens de milieuvergunning mag het Kortrijkse crematorium maximaal 3.065 crematies per jaar uitvoeren. De directeur wil dat aantal nu optrekken tot 4.000. In Sint-Niklaas werd het maximum onlangs verhoogd. Het succes van crematie en de daarbij horende nood aan crematoria laat zich duidelijk voelen.

Historische graftekens in Leut vallen om

Graaf Vilain XIII liet het kasteel in Leut bouwen en zijn familie was de bouwheer van de kerk en de school. Langs de dreef tussen de pastorie en de kerk werd een kerkhof aangelegd. Daar staat centraal het grafteken van Charles Vilain XIII. Maar de tand des tijds is voelbaar op dit kerkhof: zo is bijvoorbeeld het kruis van pastoor Kraewinkels uit 1745 onder aan de voet gebroken. De bevoegde schepen is de schade gaan opnemen. Verschillende waardevolle grafzerken wil men behouden. Daar het kerkhof beschermd is als monument, evenals het volledige Dorpsplein, waar de begraafplaats deel van uitmaakt, werd contact opgenomen met de provinciale dienst Erfgoed in Hasselt. Er wordt een dossier opgesteld zodat subsidies kunnen worden aangevraagd om het kerkhof in Leut op te knappen. Tegelijkertijd zullen ook de onstabiele grafstenen en het hekwerk gecontroleerd worden en het infobord met de geschiedenis van het eeuwenoude kerkhof zal dan meteen een opknappbeurt krijgen.

14

Herdenkingstoerisme kent verwachte terugval

De Westhoek mocht van januari tot en met juli 310.000 toeristen verwelkomen: dat is 23 procent minder dan dezelfde periode vorig jaar. Maar die terugval was verwacht: 2014 was natuurlijk met de honderdste verjaardag van het begin van de Grote Oorlog een absoluut topjaar. Een vergelijking met 2013 is veel realistischer en laat een stijging zien van 31 procent wat natuurlijk heel goed nieuws is: vooral Australiërs en Canadezen lijken hun weg te vinden naar de Westhoek. Die landen zijn dan ook pas in 1915 in de oorlog gestapt en herdenken dus nu pas de aanvang van de Eerste Wereldoorlog. Tyne Cot in Passendale is met voorsprong de meest bezochte WO I-site, het In Flanders Fields Museum in Ieper en de Duitse *begraafplaats* in Langemark vervolledigen de top drie.